

PUBLIKACIJOS

UGNĖ MARIJA ANDRIJAUSKAITĖ

HUESKOS FRONTE NIEKO NAUJO. ANDRIAUS BULOTOS LAIŠKAI MARTYNU GUDELIUI IŠ ISPANIJOS PILIETINIO KARO FRONTO 1937–1938 M.

Andrius Bulota (1907–1974), besimokydamas Marijampolės realinėje gimnazijoje, įstojo į socialistinio jaunimo „Aušrininkų“ organizaciją. Nuo 1925 m. studijavo teisę Lietuvos universitete. 1929 m. gegužės 6 d. drauge su Martynu Gudeliu ir Aleksandru Vosyliumi dalyvavo pasikėsinyje į Lietuvos ministrą pirmininką Augustiną Voldemarą, po kurio drauge su M. Gudeliu sėkmingai pabėgo iš Lietuvos, kurį laiką gyveno Čekoslovakijoje, o nuo 1934 m. persikėlė į Vieną, kur tęsė teisės studijas ir dalyvavo antinaciniame judėjime.

Ispanijoje 1936 m. įvykus generolo Francisco Franco vadovaujamam perversmui ir prasidėjus pilietiniam karui, A. Bulota 1937 m. sausį atvyko į Ispaniją kovoti respubliką palaikančiuose būriuose. Savo dalyvavimą Ispanijos pilietiniame kare A. Bulota aprašė 1974 m. išleistoje autobiografinėje apybraižoje „Ten, už kalnų, Ispanija“. Ši knyga – puikus pavyzdys, kaip sovietmečiu buvo konstruojamos biografijos. A. Bulotos jaunystės „paklydimus“ 1977 m. Romas Šarmaitis apibūdino kliše tapusia fraze: „A. Bulota sugebėjo kritiškai įvertinti savo politinės veiklos pradžioje padarytą klaidingą žingsnį [pasikėsinyką – U. M. A.]. Susipažinęs su marksizmo-leninizmo mokslo išaiškintais visuomenės vystymosi dėsniais, jis stojo į teisingą kovos kelią ir visa savo tolimesne visuomenine veikla pateisino Komunistų partijos jam parodytą pasitikėjimą.“¹

¹R. Šarmaitis, Pasikėsinykas, A. Bulota, *Limuzinas Nr. 4*, Vilnius, 1977, p. 189.

Nors rašydamas apie pasikėsinimą ir dalyvavimą Ispanijos pilietiniame kare A. Bulota galėjo nutylėti daugelį nepatogių faktų ir susikonstruoti „tinkamą“ biografiją, leidusią 1940 m. saugiai grįžti į sovietų okupuotą Lietuvą ir čia siekti sėkmingos karjeros, tačiau Tarptautinio socialinės istorijos instituto archyve Amsterdame, Martyno Gudelio fonde (*Martin Gudell papers*, b. 8) saugomi dokumentai leidžia kelti naujus klausimus apie A. Bulotos gyvenimą, asmeninius ryšius bei politines pažiūras. Tarnybos kulkosvaidininku Aragono fronte prie Hueskos miesto metu (A. Bulota kovėsi anarchistų Durruti kolonos gretose, kuri po militarizacijos 1937 m. buvo reorganizuota ir tapo 26-osios divizijos dalimi) A. Bulota susirašinėjo su savo senu draugu Martynu Gudeliu, kuris tuo metu užėmė aukštas ir svarbias pareigas Ispanijos anarcho-sindikalistų organizacijose (Nacionalinėje darbo federacijoje ir Iberijos anarchistų federacijoje – buvo jų užsienio propagandos skyriaus sekretorius).

Tačiau M. Gudelio, kuris įvardytas kaip „aršus antitarybininkas“², A. Bulotos knygoje apie Ispaniją nebeliko; aprašytas tik vienas jų susitikimas A. Bulotai vos atvykus į Barseloną, netgi pasiteisinant – „mano pokalbis su Gudeliu neilgas“³. Kituose knygos puslapiuose M. Gudelis įvardijamas kaip „pažįstamas barselonietis“.

Komplikuotesni tampa ir A. Bulotos motyvacijos vykti į Ispaniją paaiškinimai bei jo ryšiai su tarptautinėmis ir komunistų organizacijomis. A. Bulota savo autobiografinėje apybraižoje teigė, kad jo kelione rūpinosi Austrijos komunistai, kritikavo anarchistus ir jų dalyvavimą kare, vardijo skaitytą komunistinę spaudą. Tačiau laišškai atskleidžia ir tai, ką A. Bulota sąmoningai nutylėjo – apie skaitytą Ispanijos anarchistų spaudą, taip pat iš Lietuvos gaunamą „Kultūros“ žurnalą ir bendradarbiavimą su „Lietuvos žiniomis“, taip pat rūpestį dėl paliktos „Durruti kepurės“, kurią nešiojo anarchistinės Durutti kolonos kariai. A. Bulotos laišakai M. Gudeliui ne tik suteikia įdomios informacijos apie Ispanijos pilietinio karo dalyvių kasdienybę frontuose, bet ir leidžia kiek kitaip pažvelgti į „tarybinių veikėjų“ biografijas bei jų rašymą, kas jau atliekama naujausiuose Lietuvos istorijos tyrimuose, pradedant Mindaugo Tamošaičio bandymais⁴ ir baigiant itin sėkmingais Kęstučio Raškausko darbais⁵.

² A. Bulota, *Ten, už kalnų, Ispanija*, Vilnius, 1974, p. 28.

³ Ten pat.

⁴ M. Tamošaitis, *Didysis apakimas: lietuvių rašytojų kairėjimas 4-ajame XX a. dešimtmetyje*, Vilnius, 2010; M. Tamošaitis, *Vinco Krėvės-Mickevičiaus politinė biografija: rašytojo tragedija politikoje*, Vilnius, 2012.

⁵ K. Raškauskas, *Rašytojas ir politika: Kazio Borutos atvejis (1924–1935), Darbai ir dienos*, t. 59, 2013; K. Raškauskas, *Revoliucinės kultūros eksperimentas Lietuvoje (1927–1935 m.)*. Daktaro disertacija, Vytauto Didžiojo universitetas, 2014.

Andriaus Bulotos laišakai Martynui Gudeliui 1937–1938 m.

Laiškų originalai saugomi Tarptautiniame socialinės istorijos institute (*International Instituut voor Sociale Geschiedenis*) Amsterdame, Nyderlanduose. Iš Andriaus Bulotos laiškų suformuotą bylą (b. 8) galima rasti Martyno Gudelio dokumentų kolekcijoje (kolekcijos nr. ARCH00529). Dokumentų puslapiai nenumeruoti. Dauguma laiškų rašyti ant atvirlaiškių, tačiau 1937 m. sausio 4, vasario 25, kovo 30, balandžio 4, 7, 21, 25, gegužės 3, birželio 20, rugpjūčio 25 ir 29, rugsėjo 16 ir 19 bei 1938 m. kovo 29 d. laišakai rašyti ant sąsiuvinio ar užrašų knygelės lapų.

Kadangi A. Bulotos ir M. Gudelio susirašinėjimas buvo intensyvus, ir laiškus A. Bulota siuntė kasdien arba kas kelias dienas, čia skelbiama tik dalis laiškų, kurie buvo atrinkti pagal jų turinį, suteikiantį daugiau aktualios informacijos apie A. Bulotos asmenį. Renigiant publikaciją, buvo stengiamasi išlaikyti originalią laiškų kalbą ir taisyti minimaliai.

Casa Blanca, 1937 m. sausio 4 d.

Mielas Martin!

Nuo vakar ryto esu Huescos fronte. Važiavome 2. I. visą dieną; pernakvojom už Leidodos užfrontėje vienam dvare, kur matomai randas mūsų fronto dalies štabas ir anksti ryte sunkvežimiais atvykom į čion.

Vakar vakare pavyko susigaudyti su keliais šveicariais, kurie mane, vieną vokiečių šlezvigietį, vieną italą ir du kitus šveicarus priėmė savo kulkosvaidininkų grupėn. Nakvojau jau zemliankoj⁶ – 10 vyrų. Šautuvus ir amuniciją taip pat gavome. Mūsų apkasai gana tvirti (reliatyviai – nes sunkios artilerijos bombardavimo jie neišlaikytų). Nakčia pasišnekam su fašistais, jie randas nuo mūsų apie 90–100 metrų atstume. Girdėt kiekvienas žodis. Šiandien ar ryt mes juos šnekimsim vokiškai, rusiškai ir kitom kalbom. Bet jie sako tai išgirdę tyli, nes extranjerių⁷ bijosi. Šaudom nedaug, bet užtat dieną ir naktį – neįpratus ir miegot reikėjo. Kai mes juos žodžiais ar šūviais supykdom, tai rupūžės šauna sprogstamom kulkom. Šveicarų kulkosvaidžiai (2 sunkūs ir 2 lengvi) randas bene arčiausia Huescos ant paskutinio kalnelio; žemyn – klonis, kuriam priešo apkasai o už jų (nuo mūsų bene už 3–4 kilometrų) randas Huesca. Vienas šveicarų geras šaulys (grupės vadas) ir jis sako jam kasdien pavyksta vienas kitas fašistas tam klonyj pašauti.

Huesca beveik visai apsupta, reiktų atkirsti tik paskutinis kelias ir miestas būtų mūsų. Tačiau status quo jau nesikeičia nuo praėjusių metų spalio mėn. Nė viena, nė kita pusė

⁶ Žeminė (rus.).

⁷ Užsieniečiai (isp.).

nedaro puolimo. Tačiau šveicarai sako, kad mes neužilgo nakties metu eisim su rankinėm granatom pas fašistus. Dar prieš 15 esą gal būsiąs ir Generalangriff⁸.

Gyvenam neblogai: gerai pavalgom, kasam sau rūsius, pašaudom, išsimiegam. Tačiau pusėtinai ir net gerokai purvini. Labai gailiuos, kad nenusipirkau sau bent žmoniško švarko, nes jau pamečiau savo parkerį (= apie 60–70 pesetų); gaila – dar prof. Stankevičiaus⁹ dovana. Šie drabužiai gali tokį gyvenimą tik 2–3 savaites atlaikyti. Geras tik šinelis¹⁰ ir dekis.

Apskritai gyvenimas čia būtų visai geras, nes yra puikių vyrų, kuriuos nepalyginsi su jokiais Judiniais, nei su Sašiniais. Pikta, kad neturiu revolverio, nes jei bus ataka, tai labai geras ir reikalingas daiktas. Durtuvų gi negavom. Tuo tarpu tie rusiški suskiai Barcelonoj nepasidalina revolveriais, kurie jiems reikalingi kaip šuniui penkta koja... Jeigu sužeistų į koją, tai revolveris gali būti ir dar kaip naudingas.

Bendrai, Martai, disciplinos, tvarkos ir čia trūksta, nors fronte, čion dalykai daug geresni nei užfrontėj. Žinai, jei tik kiek gali panaudok visą savo įtaką, kad militarizacija padarytų iš viso šio daugiau ar mažiau Sauhaufen¹¹ kariuomenę, nes kitaip žinai iš mūsų nieko gero neišeis. Daugelis čia esančių gerų vyrų dėl to atvirai reiškia nepasitenkinimą; vienokia ar kitokia, o tvarka turi būti. Jie kaip pavyzdį nurodo komunistus ir socialistus. Aš manau, kad Tu su savo įtaka dalykus galėtum pakreipti geresnėn pusėn, pavyzdž., kad ir sudaryme elitinio CNT¹² pulko daugumoj iš svetimšalių su gera drausme ir organizacija.

Aš nemanau, kad man yra prasmės čion ilgai pasilikti. Atrodo, kad jei per sekančias 2 savaites čion nieko naujo nebus, tai nebus ir per 2 sek[ančius] mėnesius. Taip kad apie 15 šio mėn. Tu mane gal išreikalauk iš čia; geriau būtų nuvažiuoti ir kitan frontan pasižmonėti. Manau, kad ligi tol mane nepašaus. Ispaniškai čia neišmoksiu, nes čion vyrauja italų ir prancūzų kalbos. Išmokau tik valdyti kulkosvaidį ir šiaip apsipažinau nuodugniai su fronto sąlygom, nes tam čia yra progos – aš galiu kilnotis iš vienos dalies fronto į kitą. Be to, čia yra progos ir lavintis šaudyme, nors apmokymu to amato niekas neužsiima – šaudyk pats kada nori ir kada pamatai fašistą, arba nakties metu kai nusibosta sargyboj stovėti.

Naktys gražios, žvaigždėtos. Apylinkės taip pat labai gražios. Už Huescos matos snieguotos kalnų viršūnės. Tačiau manau, kad porai savačių man viso to pakaks gerėtis. O kitaip nėra prasmės čion ilgai būti.

⁸ Pagrindinis puolimas (vok.).

⁹ Vladas Stanka-Stankevičius (1884–1968), teisininkas, akademikas, nuo 1923 m. dėstė Lietuvos (vėliau – Vytauto Didžiojo) universitete Kaune. Matyt, ten jis susipažino su teise nuo 1925 m. studijavusiu Andriumi Bulota.

¹⁰ Milinė.

¹¹ „Mišrainišką“ (pagal vokišką vaikų žaidimą).

¹² *Confederación Nacional del Trabajo*, Ispanijos anarcho-sindikalistinių profesinių sąjungų konfederacija.

Prie progos dar parašysiu. Jei siūsi manęs išreikalavimą, tai tegul jie man išduoda patvirtinimą kiek laiko aš čia išbuva.

Jei yra koks paštas man, tai būt gerai, kad persiųstum.

Širdingai
Salud
Andrius

Casa Blanca, 1937 m. vasario 25 d.

Sveikas gyvas!

Vakar gavau tavo laišką. Reiškia mano laiškai vistik, nors ir su pavėlavimu, Tave pasiekia. Laukiu laikraščių, kuriuos, rašei, jau pasiuntė. Čion gauname tikrai „Solid. Obrera“¹³ ir vokiškus komunistiškus laikraščius [čia ir kitur pabraukta autoriaus – U.M.A.]. Būčiau labai dėkingas, jei Tu per savo inform. spaudos ekspediciją ir man kai ką pasiūstum, bent ispaniškos iliustruotos literatūros. Laikraščiai čion eina iš rankų į rankas.

Mes turime savo „vokišką“ grupę ir norime sudaryti „vokišką“ poletoną. Tas vokie-tis – Schwientek čion pasirodė kaipo darbštus ir sumanus milicionierius. Jis, kaip ir visa mūsų grupė, daug dirba ir reikia pasakyti apgalvotai, sumaniai dirba. Jis norėtų pasidaryti Zugführer'iu¹⁴ ir kilti gal ir aukščiau, bet tai nieko, juk: „blogas kareivis, kuris nenori būti generolu.“ Mūsų grupę įvarė kai kam nerimo, nes mes aptariam viską su kuopos vado pavad. (Caffiero) ir siekiam to, kad visi kuopos milicionieriai dirbtų į dieną minimum 2–3 valandas. Įvairūs vagabundai¹⁵ ir revoliucijos parazitai mūsų dėl to neapkenčia, bet visas geresnis elementas eina su mumis. Jei mūsų vokiškas Zug susiorganizuos (trūksta žmonių!), tai ir mane žada padaryti seržantu. Mes viską darom su savo komendantų žinia, užtat jie mums veik visada pritaria ir nedaro didelių kliūčių. Nors apskritai imant, kad pasiekus minimalios tvarkos ir organizuotumo, ypač kariško, dar reikia gerokai padirbėti. Dalį žmonių, kaip rašiau, tektų iškart iš kuopos (ir iš milicijos!) išmesti, nes jie prie pirmo smarkesnio susišaudymo su fašistais „apserga“ (paskutinį kartą „apsirgo“ kokie 15 žmonių ir apleido apkasus). Be to, kiekvienas savavališkai apleidęs apkasus, turėtų būti nuginkluojamas, atimama jo uniforma ir, jei svetimšalis, išsiunčiamas užsienin. Tą

¹³ „Solidaridad Obrera“ – nuo 1907 m. Katalonijos anarchistų leidžiamas laikraštis, svarbiausias CNT organas.

¹⁴ Būrio vadas (vok.).

¹⁵ Klajūnai.

poziciją, kurią mes laikome su dviem šimtais žmonių, mes galime laikyti ir su 150 ar net tik 100 gerų vyrų. Ypač gerai susitvarkę ir apsitvėrę spygliuotom vielom (šiandakt tai padarysim – fašistai dabar ir patys kasasi apkasuose, tai leidžia ir mums dirbti). Mūsų bare jie berods mūsų nepuls, gali bandyti tik iš kairės, arba iš dešinės (pro Huescos kapines – aš prie jų buvau – ten guli grabėse sušaudyti ir žemėmis apversti apie 5–600 Huescos sukilėlių – antifašistų, pradendant 3 metų vaikais). Tiesa, aš mačiau Barcelonoj Rambloj atskirų frontų žemėlapių, jei gali nupirk ir atsiųsk – mat mūsų vyrai norėtų eiti kurią tamsią naktį patruliais ir parsinešti porą fašistų kulkosvaidžių.

Reiškia, Judinas išdūmė užsienin; aš manau, kad nebloga būtų, jei tu ir kitiems mūsų siškiems ir kitų tautų judinams jau dabar parodytum kelią į užsienį. Juk kam laukti kol fašistai Barceloną dar kartą bombarduos? Judino knygas aš prie progos paprašysiu pasiųsti atgal Tau į Comte Regional. Kaip su Kaun[ECKO]¹⁶ Atvykimu?

Šiaip man gyvenasi neblogai. Kadangi fiziškai nemaža dirbu, tai ir valgau kaip arklys. Nakčia atvelki žmogus savo pustrėčios val. sargybos, prisiklausai mūsų vyrų diskusijų su fašistais ir esi visą dieną laisvas. Prie progos paleidi porą šūvių į neatsargų į Huescos pakraštį išėjusį fašistą, gauni pro ausis prazvimbiantį atsakymą, išsiskalbi baltinius, nusiskuti, persiauni kojines (miegam apsirengę ir su batais). Oras dabar pas mus gražus, nors vėsoka ir vėjuota.

Su širdingais linkėjimais,
Andrius.

Pridedu du laišku: vienas Trude Ried, Wien IX, Nussdarfest 64
Kitas M-me Al. Bulotienė¹⁷, Marijampolė, Vaičiaičio g. 8.

Castillo Malatesta, 1937 m. kovo 30 d.

Sveikas gyvas!

Pasinaudodamas proga persiunčiu tau per milicininką tiesiog iš Vicien'o rusiškas knygas, kurias radau C. Malatesta. Prieš porą dienų rašiau tau atvirutę dėl italų bataliono apie konfliktą su Bifuki ir div. Vadu (Jose). Ta krizė ir dabar dar nelikviduota. Šiandien turįs grįžti iš Barcelonos Caffizo kur jis buvo derėtis. Be to iš pulko štabo atėjus žinia,

¹⁶ Vytautas Kauneckas (1908–1993) – ekonomistas, politinis veikėjas, jaunystėje aktyviai dalyvavo Lietuvos socialdemokratų partijos bei „Žiezirbos“ organizacijos veikloje.

¹⁷ Aleksandra Bulotienė (1891–1941) – visuomenininkė, mokytoja, vertėja, A. Bulotos teta.

kad mūsų batalioną atitrauks į užfrontę 20–30 kil[ometrus] kur jau bus suformuota tik italų kuopa (bataliono – itališko – jau, pagal Bifaki žodžius nėra). Italai nepripažįsta militarizacijos ir apskritai daro kvailysčių, taip pav. jie ilgai plepėjo apie tai, kad jie paėmus Huescą įvesią savo „anarchistų“ tvarką. Na, galima įsivaizduoti kaip tokia jų itališka „tvarka“ atrodys. Čion dalykai nepagerėjo. Jie skubiai rašo knygas – buhalteriją tvarko. Man atvykus dar davė 50 pesetų, kurias aš gal (dar kiek gavęs) prie progos tau persiūsiu. Kitiems mūsų grupės (išskiriant olandą) nedavė nieko, nes neranda sąrašuose.

Vakar jie, t. y. komitetas pradėjo tvarkyt kiemą, kasti mėšlynams duobes, prašydami ir mūsų jiems pagelbėti. Vienu žodžiu labai „подтягиваются“¹⁸, tik gal jau kiek pavėluotai (kai divizijos vadas juos šikti pasiuntė).

Jeigu nieko neišeis, tai mūsų grupė vyks į pulko štabą ir pereis į 4-ą batalioną, kaip mums buvo pasiūlyta.

Beje, tie du Schwientek'o tipai Schwarz ir Weber čion neatvyko. Tu ne be reikalo jiems nepasitikėjai: Schwarz vakare girtuokliavo ir neatvyko nė į stotį, o Weber pakeliui su prancūzais girtuokliavo ir kažkur Leidoj pasiliko, bagažą mūsų rūpesčiui palikęs. Ligi šiol dar jiedu neatsirado.

Kiti trys (Buček, Thiel ir Moses (?)) čion iškentė trejetą dienų, bet kai jiems visas šis neaiškumas ir dar kai kas (pav. italų kirpėjas vienam iš jų nenorėjo kirpti plaukų, kirpo italams be eilės), jie nusprendė važiuoti iš čion atgal į pulką. Tuomet atėjo Schwientek ir pasakė jiems „aber lässt euch von dem Bauernsohn (reiškia – aš) nichts einreden“¹⁹. Šitas juos labai supykde, jie sekančią dieną man visa tai papasakojo ir pareiškė, kad jau vien dėl to jie išvažiuoja, nes jie negali pakęsti, kad vienas kitą šioj grupėj šmeižtų. Be to, jie pareiškė, kad supranta ko Schwientek nori pasiekti (tapti kuopos vadu) ir jie visai nemano jam „zur Futter-kippe zu verhelfen“²⁰, juo labiau kai jis tokiomis priemonėmis to nori pasiekti.

Taip, kaip matai, iš šitokios grupės turbūt neišeis nieko. Aš pats vis labiau susidraugauju su ispanais, nors ir sunkoka man dar su jais susišnekėt. Bet užtat jie bent geri draugai ir kiaulysčių išdarinėjimu neužsiima.

Kai toliau eisim pamatysim. Tiesa 1 šveicaras mūsų šikis apsirgo apendicitu (Blinddarmentzündung). Taip kad grupė ir taip jau nedidelė.

Vėliau dar daugiau parašysiu.

Salud, Andrius

¹⁸ Pasitempę, sugriežtėję (rus.).

¹⁹ Tačiau neįtikinsite tuo ūkininko sūnaus (vok.).

²⁰ Padėti pasiekti lovį (vok.).

Castillo Malatesta, 1937 m. balandžio 4 d.

Mielas Martin!

Vakar parašiau tau atvirutę, kad vėl sugrįžau prie Huescos. Šiandien noriu tau smulčiau apie viską parašyti.

Su italais toliau nevažiavau, nes aš neturiu jokio noro dabar apleisti frontą ir vykti į Barceloną, juo labiau, kad jie mums sumokėjo tik už vasarį (aš gavau dar 80 pesetų, neskaitant to, ką davė Barcelonoj). Caffiezo ir kiti nenorėjo kad mes nuo jų atsiskirtumėm, bet vis tik apie 14 vyrų (neskaitant kelių dešimčių ispanų, kurie buvo perkelti tuoj po atostogų kitan batalionan) dalinai paliko čia pat fronte, o kiti (10) nuvyko su mumis į Vicieną (pulko štaban) iš kur mus 6 pulko vadas (Bifolki) vėlai naktį išsiuntė pakeisti užmuštų ir sužeistų kulkosvaidininkų.

Kaip aš Tau rašiau, man atrodo, kad tai neatsargumo aukos. Iš jų 2 jau vakar palaidoti (ispanas ir prancūzas), 2 sako paliks akli, o kiti 3 lengviau sužeisti. Tarp sužeistų 2 vokiečiai (Thiel ir Moses), kurie į C. Malatesta atvyko ketvirtadienį mums išvažiuojant (penktadienį gi vakare įvyko nelaimė). Betvarkant apkasą paaiškėjo, kad sprogo 2 ar 3 mūsų rankinės granatos. Priežastis: fašistų mortero ar mūsiškių neatsargumas? Šimtu nuošimčių negali nustatyti tikro fakto. Apie 8 sugadintas, sulankstytas mūsų rankines granatas aš išmečiau už parapeto, tik viena sprogo.

Pasekmės kaip matai iš aukų skaičiaus baisios; vienam nutraukta kojos, kitam pusė kaklo atvira ir t. p.

Dabar kai tik geresnis oras atsilanko ir aviacija. Prieš 3 dienas 8 fašistų lėktuvai bombardavo Aragono kalnuos, anapus Huescos–Saragosos plento vieną mūsų miestelį. Taip pat ir vakar (5-se). Užtat šiandien atvyko du dideli mūsų lėktuvai ir paleido trejetą bombų į minėtą plentą. Taip ir mūsų armota porą kartų, priešpiečiais, iššovė į koplyčią ant kalnelio prie Huescos. Be to praėjusią savaitę mūsiškė aviacija smarkiai subombardavo Huescą nakties metu. Vienas milicionierius Viciene pasakojo, kad iš fašistų dezertyrų jie sužinojo, jog Huescoj laike bombardavimo užmuštas vienas pulkininkas su 5 karininkais savo biure.

Su italais atsiskiriant pamatėm, kad jie prasti žmonės. Pervežant atsargas iš Malatestos mes pamatėm, kad ten buvo apie 6 dėžes su rusiškais mėsos konservais, 6 ar 7 – su Kondensmilch²¹, net šokoladas, kakao, sardinkos, konjakas, baltiniai, batai ir net keleta odinių kurtkių. Tuo tarpu mums net paskutiniu metu duodavo ištisom dienom vien tik ryžių su keleta mėsgalių, ar net ir be tų. Gali įsivaizduoti koks pasipiktinimas iškilo visam batalione. Italai tarp savęs net pradėjo peštis. Mes nusprendėm su

²¹ Kondensuotas pienas (vok.).

jais skirtis nežiūrint to, kad tarp jų yra ir gerų žmonių kaip Canzi, Caffico ir kiti. Jie prisidės sako, prie Tierra y Libertad²², tam tikslui jie vyksta į Barceloną, į Espartacus kareivines. Išvykdami mes pasiėmėm iš jų po keletą konservų ir sardinkų dėžių. Jie po to dalino, bet buvo jau per vėlu.

Aš savo batalionu esu pakol patenkintas. Komendantas jo Otto – vokietis su barzda, 20 metų Ispanijoje, gana simpatiškas. Tvarkos čion daug daugiau, nors jokių žvaigždžių nė galionų mūsų karininkai nenešioja. Knygos viskas čion jau dabar rašoma, o ne taip, kaip pas italus, tada kai reikia išsikraustyti. Panašiai ir apkasuose jaučiama daugiau rūpestingumo. Yra dauguma ispanų, bet yra ir keliolika prancūzų, na ir mes įvairių tautybių žmonės. Schwientekas taip pat čion, bet aš su juo nedaug turiu ką bendro, nedaug ir tešnekam, nors ir prie to pat kulkosvaidžio esam. Jis man kai kuriais atžvilgiais dabar labai nepatinka (nesąžiningumas su sužeistųjų daiktais ir t. t.

Aš miegu dabar apkase po žemėm užpakalyje savo kulkosvaidžio su vienu italu iš Šveicarijos. Mudu esam taip sakant šauliai. Mūsų parapetas randas ant plokštaus kalnelio, nuo kurio puikiai matos visa Huesca ir iš kurio nepavojinga vaikščioti į C. Malatestą ir t. p. Vienu žodžiu geresnė pozicija negu prieš mėnesį. Oras dabar čion nepastovus; kartais šilta ir gražu, o kartais lyja, šalta. Buvo ir net labai stipri šalna. Tikiuos, jei nieko ypatingo neįvyks, už mėnesio pasimatysim.

Tuo tarpu viso gero. Lauksiu laiško iš Tavęs, su laiškais iš užsienio, jei koki atėjo.

Salud, Andrés

1937 m. balandžio 7 d.

Sveikas gyvas!

Šiąnakt apie 11 val. mus pažadino iš miego ir pasakė, kad 1 val. nakties įvyko Huescos puolimas. Ta proga (kaip visuomet prieš ataką) visai kulkosvaidininkų grupei davė po gerą gurkšnį konjako. Tiesa, atakuoti turėjo iš anos pusės mirties batalionas ir POUM²³, o mes turime sudaryti tik tvirtą atsparą, kad fašistai čia neprasimuštų. Jau 12 val. buvome visi pasiruošę, tačiau laukėm, laukėm ligi 4 ryto ir nieko nesulaukę nuėjom miegoti. Tik apie pusę 7 prie Huescos–Saragosos plento pasigirdo smarki kulkosvaidžių ugnis ir pradėjo aktyviai veikti mūsų artilerija.

²² „Žemė ir laisvė“ (isp.) – anarchistų (CNT) kolona, dalyvavusi Ispanijos pilietiniame kare.

²³ *Partido Obrero de Unificación Marxista* (isp.) – Marksistų suvienytoji darbininkų partija, Ispanijos komunistų (trockistų) partija.

Už valandos atvyko du mūsų trimotoriniai bombonešiai (rusiški) lydimi 7 Jagdflugzeugen²⁴ ir pradėjo bombarduoti fašistų pozicijas lygiai prieš mano apkasą. Gali įsivaizduoti ispanų milicininkų džiaugsmą, kai aš jiems jau iš tolo pasakiau, kad iš išvaizdos sprendžiant tai mūsų aviacija.

Bombardavimo vaizdas taip pat kaip kokiam filme: labai gražus rytas, Huesca lyg išmirus, tik viena priešlėktuvinė patranka keletą kartų iššovė ir kulkosvaidžiai tratėjo iš aukštų namų. Į katedralę mūsų artilerija ta proga paleido keletą sviedinių, bet tik vienas pataikė. Smarkiai subombardavo vieną kalnelį, ant kurio randas koplyčia, kuri mums yra rakštimi akyje – nes ten stipriai įsikusę fašistai.

Mūsų lėktuvams išnykus, atskrido 5 fašistų, kurie vėl, kaip ir pirmiau, bombardavo kalnų kaimus anapus H.–Saragosos plento. Pietums atsilankė dar du fašistai. Šiaip mūsų artilerija yra dabar labai veikli; taip kad mes vedame dabar daugiau mažiau tikrą karą, o ne „kurortinį“ kaip prieš mėnesį.

Aš jau 2 dienas kaip su Švinteku nesame kartu. Mat jį tą rytą, po incidento, apie kurį aš tau rašiau, buvo pakvietę į bat. Štabą su visais daiktais ir būtų pasiuntę iš čion „namon“ – į Barceloną. Bet keista, su juo nuėjo Dirks – olandas, o kartu jis pasiėmė ir tą švedą inžinierių kartu su seniu norvegū. Paskutiniai du nieko nenusimano, kaip Tu berods žinai, kariškuos dalykuos, tai jiems Švintekas pasakė, kad jie sakytų, jog jie nori kad jų „grupę“ iškeltų kur kitur, arba mus su italu priskirtų prie kitos grupės. Taip Švintekui ir pavyko išsisukti šį kartą, nes mums komendantas (mūsų kuopos) pasiūlė pasirinkti vietų prie kito kulkosvaidžio. Mes sutikome ir aš dabar esu kartu su 7 simpatiškais ispanais keli šimtai metrų arčiau į Huescos kapines. Nedideliame namelyje mes miegame, o apie šimtas metrų žemiau randas mūsų avanzadilla²⁵ su kulkosvaidžiu (ten miega 2). tiesa, mūsų viršininkai būtinai norėjo mums dviem pavesti – mūsų atsakomybei – kulkosvaidį, bet du ispanai kurie prie šio kulkosvaidžio jau seniai yra, nenorėjo iš šios grupės išeiti. Bet mums dabar geriau, nes nereikia nešti atsakomybės (prie pirmutinio aš buvau „cabo“²⁶), o atakos metu mes vis vien pasiliekam prie kulkosvaidžio.

Dirks su Švinteku surišti dabar bendro reikalo – jie abu vogė to sprogimo sužeistų milicininkų daiktus (privatinius). Tai nešvari istorija ir ispanai jau į Švinteką šnairuoja, jei sugrįžtų kas iš sužeistų atgal ir pažintų pas juos savo daiktus, tai jiems tai gali blogai baigtis. Švintekas yra jau iš įvairių „Eroberung“ų²⁷ susidaręs tokį bagažą, kad vos bepa-eina. Vienu žodžiu visai prašvinko... Tik ruošimasis imti Huescą jo reikalus kiek pataisė, nes dabar svarbu turėti apkasuose visus mokačius ginklų vartoti, o kas svarbiau – svarbi

²⁴ Koviniai lėktuvai (vok.).

²⁵ Šturmo būrys (isp.).

²⁶ Seržantas (isp.).

²⁷ Užkariavimai (vok.).

vidujinė taika. Aš su Švinteku dabar jau atvirai piktuoju. Jis matydamas kad jo viltys pasidaryti „kapitonu“ nyksta, siunta prieš viską ir visus. Jis net grasino mane nušauti (laike ginčo nakties metu), tačiau aš jį įspėjau, kad prie mažiausios agresijos aš šausiu pirmas. Tą pat pasakiau ir mano štabui, bei kitiems mūsų grupėj. Tačiau ligi to nedaais, nes mes dabar susirūpinę kitais dalykais, nes šiandakt o gal ryt ar poryt vis tik bus bandoma paimti Huescą.

Tai tokios pas mane naujienos. Su ispanais man gyvenasi labai gerai, tai simpatiška grupė jau 5 mėnesiai kartu fronte. Viso su seržantu mes esame 9; dešimtas yra mažas juodas šunytis Negrus, kuris labai lepinamas, jis duonos šmoteliais „lošia futbolą“. Prie šaudymo (net ir armotų) jis pripratęs ir ramiausiai bėgioja po apkasus.

Batalijono štabe – pas Otto – pavyzdinga tvarka. Jau į raštinę įėjus matai, kad čia sėdi žmonės, kuriems rūpi tvarkingai dirbti. Tai visai neįprasta po italų čion laikyto kiaulia-tvarčio batalijono reikaluose ir vestos „Protektionswirtschaft“²⁸. Pastaruju atveju ir čion žinoma nebus idealu, bet vis tik mes turime šiek tiek drausmės – kariškos disciplinos, nors nė vienas mūsų viršininkas savo ženklų nenešioja (bent ligi šiol).

Laukiu Tavęs parašant. Tikiuosi sekantį laišką jau galėsiu iš Huescos parašyti.

Širdingai,
Andrés

Castillo Malatesta, 1937 m. balandžio 12 d.

Mielas Martai!

Tavo laišką iš 7. IV su dviem laiškais (iš Čekosl[ovakijos] ir iš Austr[ijos]) tik ką gavau. Pas mus šiandien gana rami diena – anksti rytą buvo aliarmas (kairėj ir dešinėj ataka, – kieno? Nežinau), tačiau pradėjo lyti gan smarkiai, tai ligi pietų ramu buvo, o dabar trankosi abejose pusėse artilerija. Šiaip – lyjant nedaug tekariaujama. Italai berods, daugumoj, atsidūrė anapus Huescos ir Saragozos plento; atakavo, ir sako daug žuvusių (ir Cavizi?) ir sužeistų. Man gyvenas gerai. Pasitaikė puikūs vyrukai ispanai ir jie mane moko greitai ispanų kalbos. Tiesa, kaip minėjau batalione-štabe, labai tvarkingai viskas vedama. Paketai, laiškai neprapuola. Tavo laiškas atėjo neatplėštas. Seržantai ir leitenantai turi visi tuo rūpintis ir yra atsakomingi. Pinigus man išmokės taip pat tvarkingai ir už praėjusį mėnesį. Būčiau tau labai dėkingas jei pasiųstum man ir čion paketą: šokolado (keletą plytelių), įvairių džiovintų vaisių, marmelado ir bonką gero konjako. Su pini-gais atsiskaitysim, gali ir brangiau kainuoti. Berods pakelius į frontą priima būdelėj ant

²⁸ Protekcionistinė ekonomika (vok.).

Pl. Katalunya (!!)

Mat mano ispanai gauna dažnai paketus ir mane vaišina; reikėtų ir man atsilyginti. Maistas pas mus dabar blogokas, nacionalizuojama viskas. Tai bus visuot. mobilizacijos pasekmė. Lietuviškus svečius siųsk į čion, mano ispanai jais pasidžiaugs. Jei turi laiko atvyk ir pats. Bet tikiuos vis tik sekantį tavo laišką gaut Huescoj.

Širdingai
Salud, Andrius

Frente de Huesca, 1937 m. balandžio 15 d.

Mielas Martin!

Šiandien kalbėjau su savo kuopos komendantu. Jis sakė, kad rytoj Švinteką iš čia pasiųs į Barceloną. Jis vakar vienam jaunam savo grupės ispanui kirto lopeta per galvą už šmotelį mėsos, kurį tas paėmė. Švintekas vis tąso su savimi olandą ir abu švedus. Mes ispanams pasakėm, kad tuos tris gali palikti, bet su Švinteku tegul daro ką nori. Pas mus maža naujo. Šiąnakt perėjo pas mus fašistų „cabo“. Sako jie labai bijo mūsų atakos. Mums atakai per maža yra šovinių, nors skaičiumi (net ir kulkosvaidžiais) esame mes už juos daug skaitlingesni. Gal dėl to paskutinę savaitę valgis pas mus labai pablogėjo. Gauname daugiausia ryžių su vos įkandama mėsa. Rytą juoda kava (o šiandien ir be cukraus), o vieną dieną net ir duonos buvo pritrūkę. Žmonės nesako nieko, kenčia, nes mano, kad tai laikinas reiškinys. Laikraščiai iš Tavęs dar neatėjo, gavau tik iš POUM'o prancūzišką (jie turi mano adresą). Jei pas tave atsilankytų kas iš jų prancūziškos sekcijos, duok mano naują adresą, nes dabar laikraščiai eina į Casa Blanca (apie 1 1/2 kilometro nuo mūsų). Švintek, jei atvyks Barceloną, tegul važiuoja (ar tegul jį „išvažiuoja“) kad ir Prancūzija. Jam buvo laiko apsigalvoti ir susitvarkyti.

Širdingai,
Andrés.

1937 m. balandžio 20 d.

Mielas Martin!

Šiandien nuėjęs Casa Blancon radau „Kultūrą“, kuri matomai jau ilgiau ten gulėjo. Laiškai ateina man gerai į čion – mūsų kuopos komandon, bet ant paketų rašyk tikslesnį

adresą (nurodydamas kulkosvaidžio numerį). Pas mus kalba, kad galbūt mes už 10 dienų (ar poros savaitių) atvažiuosime Barcelonon performavimui į „Exèrcit popular“²⁹. Bet tai tikrai dar nežinia. Šiandien atėjo iš Nikitos Ramašo laiškas, kuriam jis prašo žinių iš fronto ir... muilo mano paliktiems baltiniams išskalbti. Gaila, kad ir mes muilo neperdaug turime. Pas mus kasnakt bet kuriam krašte smarkiai šaudoma (nedidelės atakos). Šiąnakt vienas lėktuvas bombardavo Huescą. Ispaniškų laikraščių (apie kuriuos rašai) dar negavau.

Dabar kiek atšilo oras ir valgis vėl kiek pagerėjo. Gaunam prastą vyną, bet užtat gan dažnai vakarais konjako, kas šaltomis naktimis yra visai neblogai.

Širdingai
Andrius

Frente de Huesca, 1937 m. balandžio 21 d.

Mielas Martin!

Šiandien kalbėjau su bat. komendantu Otto; jis irgi užsiminė, kad mes gal neužilgo iš čion „abtragen werden“³⁰. Pas mus šnekama, kad mus pakeis dvi kuopos mobilizuotųjų jau 5 gegužės, ir kad mes kuriam laikui atvyksime Barcelonon. Man tai visai gerai išeitų, nes galėtume smulkiau aptarti vasaros kelionės į užsienį projektą.

Otto turi neblogą *Zeiss* (6x9) fotoaparata. Aš norėjau, kad jis jį duotų man nuotraukoms padaryti, bet jis nelabai nori duoti, išsisukinėja – sako eisiąs kada pro šalį tai ir nufotografuos. Aš turiu tokį projektą: Tu rodos turi fotoaparata – tai ar negalėtum Tu jį į čion atsiųsti su keletu Filmrollen³¹, o dar geriau jei pats atvažiuotum. Čion būtų galima padaryti puikių nuotraukų pačio Huescos miesto (ypač iš tų vietų kur mes stovim nakties sargyboj) rytais; galima nufotografuoti Monte Aragon na ir žinoma daug ką iš milicininkų gyvenimo. Jei pavyktų tai net ir mūsų arba fašistų aviacijos atsilankymą. Šią medžiagą galima būtų sunaudoti vasaros metu šveicarų, prancūzų o gal ir anglų ar amerikiečių iliustruotiems žurnalams. Be to galėtum be didelio darbo patiekti straipsnių – iliustruotų – kad ir į tokį žurnalą ispaniškiems ž. kaip „My Revista“, kuriame buvo straipsnis apie Huescos frontą, bet labai silpnas ir su bloga foto medžiaga. Huescos kapuose yra Fermin Galano – pėstininkų kapitono respublikono kapas ir apskritai pačios kapuos begalė medžiagos

²⁹ Liaudies armija (katalonų k.).

³⁰ Būsime atitraukti (vok.).

³¹ Fotojuostelės (vok.).

foto nuotraukoms. Tau kaip užsienio inform. atstovui visur kelias čion atviras, o aš Tau jau padėčiau tokios medžiagos surasti. Jau vien mūsų Otto su savo barzda vertas keletos nuotraukų. Tau visa tai gal atimtų 4–5 dienas laiko, o gal ir mažiau jei Tau pavyktų nuverti auto važiuojantį tiesiog į Vicieną, kur randas pulko štabas, arba su bataliono auto tiesiog į C. Malatesta. Rodos toki automobiliai sustoja Pi y Margall kareivinėse. Bet Tau juk paprasčiau būtų vykti ir susižinoti per divizijos štabą, kaip oficialiam nuo Comite Regional asmeniui.

Užsienyje visa tokia medžiaga mums daug palengvintų ir su vizomis pasitvarkyti, o su daugiau pinigų galima toliau nuvažiuoti, kad ir Šveicarijone ar net Tiroline Austrijoje (mane kviečia į ten vasarą atvažiuoti). Apsigalvok, jei išeina, tuoj atvažiuok. Gali man prieš tai dar telegrafuoti, kad atvyksti, jei nespėtum parašyti. Jei negalėtum pats atvažiuoti, tai vis tik gerai būtų kaip nors gauti į čion foto aparatą. Galėtum gal mano sąskaiton už kokią 150 pesetų nupirkti (*Kodak* arba *Zeiss*...). Dabar čion vėjuota ir šaltokos dienos, tai vakarais ir rytais kai vėjas aptilsta labai aiškūs nemigloti vaizdai ir toli matos. Šiaip laukuos čion pavasaris, viskas žydi, žaliuoja.

Jei su mūsų grįžimu Barcelonon dar greitai nepaaiškės, tai sudėjęs į paketą pasiųsiu Tau perskaitytus „Kultūros“ numerius ir šiaip kai kuriuos daiktus, kurie man čion nereikalingi. Jei gausiu muilo tai irgi įdėsiu, kad Nikita galėtų mano baltinius išskalbti. Tiesa, ar pas jį, Bonanovoj, sugrįžus bus vietos apsisistoti?

Paštą dabar gausiu tvarkingiau, nes buvau Castillo Malatesta ir pasakiau, kad man nieko nesiųstų į Casa Blanca.

Šiąnakt apie 10 val. apsilankė vienas lėktuvas, kuris numetė tris bombas apie 100 metrų atstumu nuo Malatestos ir 3 kiek toliau. Fašistai tą lėktuvą smarkiai apšaudė iš kulkosvaidžių: reiškia, mūsų aviacija bombarduoja mus pačius... Gerai dar kad aukų nebuvo! Antrą kartą apie 12 val. vienas mūsų lėktuvas bombardavo Huescos kareivines ir irgi smarkiai apšaudytas fašistų.

POUM šiąnakt pasistūmėjo 200 metrų pirmyn.

Rašydamas laišką neužmiršk įdėti man keletą akmenėlių Feuezeugapparaturui³², kurie pasiduoda ant kiekvieno gatvės kampo.

Schwientek su kompanija dar Vicien'e. Mus širyt klausė Otto ar mes turime kokio intereso, kad Schwientek, gal atgal sugrįžtų. Mes pasakėm kad jokie. Ką mes gi su juo čia darysime?.. Taigi jį neužilgo atgabens turbūt Barcelonon.

Šiaip pas mus maža naujienų. Dalinamės gauta užsienių spauda. Milicininkai atidžiai skaito Soli ir jei kada jos pritrūksta, tai gaudomas kiekvienas numeris. Mes ją gauname apie 3 val. po pietų, tą pat dieną, kai ji iš spaudos išeina.

³² Žiebtuvėlis (vok.).

Į užsienį laiškų rašyt vis dar neprisirengiu, tai nieko ir nepridedu prie šio laiško.
Tuo tarpu viso geriausio.

Andrés

Viliuos Tu turėsi laiko visiems mano norams ir prašymams išpildyti.

Andrés

1937 m. balandžio 24 d.

Mielas Martin!

Tik ką gavau tavo pasiųstą paketą. Atėjo visai tvarkoj. Mūsų valgis vis dar gana prastas (tik duonos turime daug), taip kad iš to paketo per porą dienų neliks berods nieko. Kaip tu iš mano laiško jau žinai, mes gal ir atvažiuosim Barcelonon, bet šiandien girdėjau kad niekam neduoda atostogų. Turbūt pirma eisime Huescon. Schwientek ir Dirks sugrąžinti į pirmą kuopą kapinėse (jį turinti atakuoti). Švedui leido berods vykti namo. Pirmieji du turbūt nenorėjo būti išmesti iš Ispanijos, tai pasirinko geriau vėl atgal frontan. Mūsų jie abu vengia, matyt gėdinas. Dabar jiedu pas grynus ispanus ir sunkiai susišneka su jais.

Pas mus vis tos pat naujienos. Šiandakt 1/2 1 mūsų lėktuvas gražioj mėnesienoj bombardavo Huescą. Keista – fašistai visai j jį nešaudė. Prieš 2 dienas Casa Blancoj pašovė vieną mūsųškį, jis mat norėjo perduoti fašistui Soli³³ (tas būk tai sutiko imti), ir kai ligi pusės buvo virš parapeto, gavo kulką į petį.

Poryt ar ryt pasiųsiu Tau „Kultūrą“, šiaip kai kuriuos daiktus ir muilo (šiandien gavau) Nikitai mano baltiniams išskalbt. Sakyk tegul taupo, nes ir čion sunku gauti. Gal Huescoj rasime daugiau... Mūsų linija berods puolime pirmomis valandomis nedalyvaus. Bet tai vis dar galimi spėliojimai. Jei pavyktų Saragosos–Huescos plentą ilgesnėj dalyj atkirsti, tai Huesca mums gan lengvai atitektų.

Laiško ar atvirutės iš Tavęs dar negavau. Už paketą dėkui.

Širdingai,

Andrius.

³³ *Solidaridad Obrera.*

Castillo Malatesta, 1937 m. balandžio 30 d.

Mielas Martin!

Šiandien rytą 9 val. ryto įvyko tai, ko jau buvo galima laukti. Fašistai Casa Bl. išėjo iš apkasų ir pasikeitė laikraščiais su mūsiškiais. Išėjo kartu kairiam ir dešiniam sparne apie po 20–30 žmonių iš abiejų pusių su iškeltom aukštyn rankom be šautuvų. Pirmi išėjo 2 fašistai ir kai susitiko du mūsiškius, tai vienas net apsikabinęs pabučiavo mūsiškį. Susitikimas truko apie 15 minučių. Paskui pasigirdo jų pusėj trimito signalas ir visi sugrįžo atgal į apkasus.

C[asa] Bl[ancoje] dabar priešpiet veik visai nė nešaudoma. Iš mūsų pusės šnekama vėl apie puolimą Huescos. Taigi gali įsivaizduoti, kiek diskutavimo visa tai pas mus sukėlė. Jų pusėj yra dauguma mobilizuoti proletai, vedę, turi vaikų. Jie labai gąsdinami (kaip matai propaganda iš mūsų pusės atnešė daug ir gerų vaisių) mūsų žiaurumu. Apsirengę gan prastai, nors panašiais drabužiais kaip ir mes. Jei mūsų komendantai šių visų dalykų tuoj neišnaudos, tai bus žiopliai, nes fašistai žinoma stengsis atsiųsti į čion vėl civil[inę] gvardiją.

Tai tiek tuo tarpu.

Andrés

Tik ką įvyko burtų traukimas atostogoms. Man atiteko paskutinis numeris 5-asis (10 žmonių po 2 iškart). Taigi 10 birželio, nes kiekviena pora gauna po 10 dienų. Gal tuomet aš paimsiu iškart dvigubas atostogas ir bus galima suderinti su mūsų Paryžiaus kelionės planais. Kokioms 3–4 dienoms, jei bus būtino reikalo aš manau galėsiu atvykti į Barceloną ir anksčiau.

Mūsų milicininkai fašistams perdavė apie 200 pesetų, 24 cigarus, porą bonkų konjako ir laikraščių. Kalbama kad šiąnakt prie kaimo Huerrios pereisį daugelis jų mūsų pusėn. Šiandien galima laisvai vaikščiot ant parapeto – niekas nešauna. Žinoma toji „idilija“ gali greit baigtis. Per ką nors iš atvažiuojančių aš persiūsiu tau bent dalį pinigų. Be to būk geras pasiūsk ir paketą, įdėk popieros laiškams ir vokų.

Tuo tarpu viso gero.

Andrius

Jei bus kas naujo, tuoj parašysiu.

Frente de Huesca, Primero Mayo³⁴, 1937

Mielas Martin!

Pas mus kasdien dabar labai daug naujo. Šįryt Casa Blancoj jau apie 7 val. fašistai išlipo ant parapeto ir pagaliau vėl įvyko susitikimas su mūsiškiais. Apie 1/2 10, priešais mūsų parapetą – klonyje susitiko apie 15 mūsiškių ir kokie 20 fašistų ir pasikeitė spauda. Išsiskyrė tik tuomet kai fašistų armota paleido į mūsų parapetą 3 šūvius (2 nesprogo, nesprogsta 50–60 %). Be to fašistai pasiūlė mūsiškiams sulošti futbolo partiją.

Šiąnakt pas mus perėjo vienas fašistas – 19 metų vyrukas. Tai taip pas mus atrodo dabar karas. Nakčia sargybos vis tik šaudo, ir mes ir jie nenorim būti netikėtai užklupti. Į atostogas turbūt sugrįšim visa kuopa, o ne taip kaip vakar rašiau. Burtai buvo tik vienam kartui traukti. Tai tiek tuo tarpu.

Širdingai,
Andrés

Casa Blanca, 1937 m. gegužės 3 d.

Mielas Martin!

Kaip matai aš ir vėl Casa Blancoj. Pas mus įvyko bataliono perorganizavimas (sudarė 4 kuopas, o buvo tik trys) tai mane mano italas seržantas perkėlė į Casa Blanca prie 4° kulkosvaidžio 2a sekciją. Aš labai nenoromis į čion ėjau, bet čia pasitaiko proga už 10 dienų gauti atostogų, nes kiti čion esantieji dar nenori važiuoti į atostogas, kadangi jie į čion yra atvykę tik prieš 25 dienas. Mano ispanų grupė, kurioj ligšiol buvau, įkalbinėja grįžti pas juos atgal. Bet man tektų eiti, kaipo pėstininkui, o be to atostogų gaučiau labai negreit. Tuo tarpu man norėtusi su Tavimi kai ką aptarti, ypač vasaros kelionės reikalus, parašyti vėl kiek laiškų ir kita. Kaip rašiau, atostogų duoda 10 dienų.

Čion barakas yra daug blogesnis, drėgnoka, ypač kai lyja. Prie atostogų gal vėl grįšiu vėl atgal į aną ispanų grupę, nes čia esu kartu su vienu čekų, 1 lenku, 1 vokiečiu – visi kalba vokiškai. Taigi ir ispaniškai sunkiau mokytis. Tiesa ir anoj grupėj jie daugiausia kalbas kataloniškai, čia yra pora iš Valencijos – taip kad, kaip matai, dialektų mišinys.

³⁴ Gegužės 1-oji (isp.).

Užvakar perėjo 1 (ar du?), o šiandakt 2 fašistai į Casa Blanca. Jų visa grupė (apie 20) norėjusi pereiti pas mus, bet dalį jų nusiuntė atgal į Huescą (esą net gal kai kurių ir suareštavę). Susitikimų su fašistais ir laikraščiais pasikeitimų dabar neįvyksta, nes naktimis kalba ir šaudo karininkai; kareiviams draudžiama. Perejūnai pas mus atrodo labai blogai, suvargę, apiplyšę. Iš savo mobilizuotų ir Zaragosoj apmokytų čion prie Huescos esą 3 kuopos. Taigi juos visus taip greit nepakeis ir galimas daiktas dar daug jų pereis pas mus. Abu šiandakt perėjusieji buvę CNT nariai į mūsų apkasus rado porą pažįstamų iš anksčiau. Kaip matai, fašistų dalykai dabar yra prasti. Jei mes juos gerokai spustelsim, tai Huesca atiteks mums gal ir be didelių aukų.

Naktimis diskusijose dabar dalyvauja jų karininkai, ir gal vienas kitas falangistas³⁵ ar requete³⁶. Vakar buvo mūsų propagandos vakaras su garsiakalbiu vienoj iš avanzadrillijų.

Gavęs šį laišką parašyk man ar aš galiu važiuoti nakvoti į Bonanovą. Aš manau dar gausiu Tavo laišką prieš išvažiuojant. Antra vertus, žinoma gali iš tų atostogų tuo tarpu ir nieko neišeiti. Juk diena iš dienos gali kas nors naujo įvykti. Bet tuo tarpu atrodo, kad kuri laiką mes dar paliksime ramūs. Dabar vyksta tik kasdieninis artilerijos „pasikalbėjimas“. Dienomis, kaip minėjau, šaudo tik vienas karininkas sprogstamom kulkom į mūsų parapetą. Kareiviai nešaudo visai.

Antrašas mano, kaip matai iš voko, naujas, tačiau paštas ateina dar ir senuoju.

Tai tiek tuo tarpu.

Andrius

Casa Blanca, 1937 m. gegužės 4 d.

Mielas Martin!

Praėjusių naktį mūsų pusėn vėl perėjo gan daug fašistų (dalinais su ginklais). Apie 1/2 9 vakaro, mūsų kairiajam sparne atėjo 4-ri ir pasakė kad nešaudytume, nes ateisianti didesnė grupė. Gan daug perėjo ir prie Carascal. Pas mus sako perėję 11. Vis tik atrodo, kad aš atostogų gausiu. Vienas mano ispanas kolega pakvietė pas save į namus kokiom 2–3 dienom. Tai yra apie pora stočių atstumo nuo Leidos. Jei aš pas jį vyksiu tai Barcelonon atvažiuosiu tik apie 17–18 (jei ne, tai 14–15!?).

Iš tavęs jau seniai nėra žinios, ar nerašei, ar laiškas kur užkliuvo? Šiaip pas mus nieko nauja; tik karo ministerija (Valencijoje) uždraudė nuo vakar dienos kalbėtis su fašistais.

³⁵ Falangos – Ispanijos fašistų partijos, veikusios 1933–1977 m., narys

³⁶ Karlistų milicijos narys.

Matomai ir fašistai turi tokį pat draudimą, nes ir jie dabar nekalba, bet užtat smarkiai šaudo.

Šiąnakt prie Hues.–Sarag. plento buvo kažkoks smarkus 1/2 valandos susišaudymas.

Širdingai,
Andrius

Casa Blanca, 1937 m. birželio 5 d.

Sveikas gyvas!

Nuo užvakar vakaro esu vėl apkasuose. Mūsų traukinys važiavo traukiamas dviejų garvežių: vežama daug karo medžiagos. Čion nieko naujo. Lėktuvai čia nebombardavo, bet užtat gan smarkiai apdaužė Vicieną (pora namų sugriauta). Už keleto dienų čia atvyks mūsų fronto komanduojuantis generolas; užtat C. Malatesta visi apsišvarinę ir nusiskutę. Sargybas net Excersit Popular uniformomis apmovė.

Valgis apkasuose vis prastas; vakar pietums ir vakarienei ryžių ir mėsos zupė³⁷, šiandien ryte vietoj kavos 2 šmoteliai keptos, bet labai sūrios žuvies. Kavos duoda visai retai. Vakar Švintekas vėl norėjo mušti vieną savo seržantą. – Tai maždaug ir visos mūsų naujienos.

Mūsų apkasai visai baigia apaugti žolėmis, miežiais, avižomis. Mes čion esame labai nedaug, mat kai kurie – apie keturiasdešimt – visai pasitraukė iš batal. Viciene mačiau Kancį; jie jau atvyksta frontan. „L[sietuvos] Ž[inių]“ paketo taip ir negavau.

Tuo tarpu viso.

Andrés

Callen, 1937 m. birželio 20 d.

Sveikas gyvas!

Šiandien gavau Tavo laišką su priedu iš Vito³⁸. Laikraščiai dar neatėjo. „Kultūrą“ pakol nesiųsk. Jei paliksiu kurioj vietoj ilgiau, parašysiu kad atsiųstum. Paštas ir dabar

³⁷ Sriuba (vok.).

³⁸ Vytautas Kauneckas.

ateina normaliai pas mus, taip kad jei kas naujo yra, parašyk laišką ar atvirutę. Mes čion esam keletai dienų poilsio po atakos. Aš tau jau berods rašiau, kad mūsų batalionas turėjo nuostolių ir nieko nepasiekė. Dabar šnekama apie perorganizavimą. Mano sveikata dabar vėl kiek pagerėjo (turėjau bėdos su viduriais, negalėjau veik nieko valgyti).

Dėl Paryžiaus kelionės paruošimo daryk kas galima, kad galėtume gale Juliaus mėnesio nuvažiuoti. Aš pasistengsiu pinigais kai bus proga tau persiųsti. Aš pradėdus vis geriau ir geriau ispaniškai susišnekėti. Tikiuos, kad ligi to laiko jau gerokai būsiu pramokęs.

Kaip rašiau, padariau daug nuotraukų. Bet negaliu persiųst – bijau, kad paštu neprapultų. Jei yra padaryta viena kita iš mano Barcelonos foto, atsiųsk man į čion pažiūrėti kaip atrodo.

Čion dabar gan gražus oras, gražios aragoniškos apylinkės, geras valgis, taip kad gyvenas neblogai. Žinoma už poros dienų tai pasibaigs, nes Huesca ir Saragosa dar nepaimta.

Mūsiškiai čion vaikščioja į gretimus kaimus ir supirkinėja ką randa – ypač konjaką ir aniso³⁹ visas rūšis. Negali jiems už bloga imti, nes negali žinoti kas iš jų tokio kito poilsio sulauks. Kadangi aš esu prie kulkosvaidžių, tai mano būklė kai kuriais atžvilgiais apkasuos ir atakoj mažiau pavojinga (ne visuomet!), tačiau turima su tom „maquinom“⁴⁰ daugiau bėdos negu su paštininko šautuvu.

Tuo tarpu tiek.

Su geriausiais linkėjimais
Andrés.

P. S. Priede laiškas V. Kauneckui į Paryžių. A.

Sangarrén, 1937 m. liepos 11 d.

Sveikas gyvas!

Šiąnakt mes buvom paruošę 6 kulkosvaidžius – aplink visą kaimą fašistų lėktuvams apšaudyti. Jų laukėm visą naktį ir rytą, bet „svečiai“ neatvyko. Šia proga vėl pasirodė visas nesugebėjimas mūsų kuopos karininkų parenkant kulkosvaidžių vietas. Kai kuriuos teko man padėti užmaskuoti ir t. t. (Mano kulkosvaidis Viciane – reparatūroj⁴¹). Milicininkai

³⁹ Anyžinis likeris.

⁴⁰ Mašinos (katalonų k.).

⁴¹ Remontas.

jau atvirai reiškia savo nepasitenkinimą ir išjuokia savo leitenantus ir kapitoną. Nežinau prie ko visa tai prives, mat kulkosvaidininkų karininkais (kaip ir artilerijoje) galima skirti tik daugiau ar mažiau inteligentiškus vyrus. O pas mus to ir trūksta. Šiandien buvau su 6 ispanais žuvauti – rankomis upėj, po akmenimis sugavom kelioliką žuvelių, tai po pietų kepsime, nes pietūs – Viciene sužeistų (bombų) ir toliau paskerstų arklių mėsa.

Širdingai, Andrés

Frente de Huesca, 1937 m. rugpjūčio 23 d.

Sveikas gyvas!

Kai siūsi batus, įdėk į juos įsukęs į popierių kokią 10 šovinių. Berods yra dar tarp paliktų mano trejetas kurapkinių – Nr. 6 – raudonos spalvos gilzės. Jei atvežė iš Villascal daugiau, tai kitus gal pasiūsi vėliau (arba kas nors gal galės paimti, jei atvyks atostogų). Kurapkų yra labai daug, šiandien pašovėme vėl 4. Bet šovinių turiu jau tik apie 6.

Širdingai, Andrés.

Vakar netoli nuo mūsų apkasų aplankė mūsų frontą mūsų karo vadas. Smarkiai ruošiamasi ofenzyvai. Sako net gazo maskes⁴² mums duos.

Andrés

Casa de los Toros, 1937 m. rugpjūčio 25 d.

Sveikas gyvas!

Pridedu laišką, kurį persiūsk tavuoju paštu per Prancūziją.

Šiandien buvo pasekminga diena. Anksti rytą išėjau medžioti ir nušoviau zuikėlį, kurapką ir du didelius paukščius, panašius į vidutinio didumo vištas. Pietūs išėjo labai geri – pavalgėm net 15 žmonių. Šovinių jau teturiu tik 3... Kurapkų gi daugybė!

Pas mus kalba, kad mūsiškiai paėmė Kinto ir Belekite. Jei tai tiesa, tai mes greit būsime Huescoj.

Atostogų niekam neduoda.

⁴² Dujokaukės.

Žiūrėsiu, gal galėsiu persiųst pinigų kitokiu būdu, nes su savim nešioti nenoriu.
Kaip su mano batais?

Pas mus šiandien daugiau gyvumo – pasirodė aviacija; į Huescą pašaudė ir artilerija.
Šiaip nieko ypatingo naujo. Bataliono valgis vėl šlubuoja, nors buvo kiek pagerėjęs.

Paprašyk Marijos kad nupirktų man:

3 šmotelius gero Toilet-muilo

3 poras kojinių (1 juodas ir 2-jas pilkas arba visas pilkas)

1 šmotelį muilo atsiųsk man paketu (kai tokį siūsi už kiek laiko), jei batus dar neišsiuntei – tai kartu su batais. Kojinių į frontą aišku nesiųski.

Tuo tarpu tiek.

Širdingai, Andrés

Sveikinimai Marijai⁴³.

A.

Casa de los Toros, 1937 m. rugpjūčio 29 d.

Mielas Martin!

Šiandien išsiunčiau tau 300 pesetų, kurias gavęs parašyk man. Šimtą pasiimki sau už skolą, o du šimtu palaikyk pas save mano sąskaiton ir ką nors man pirkdamas iš jų atskaityk. Ar išsiuntei man batus?

Lig šiol negavome iš Barcelonos laiškų (ofenzyvos metu juos visuomet porai dienų sulaiko), bet šiandien ar rytoj paštas ateis.

Šįryt iššoviau paskutinius tris medžioklinio šautuvo šovinius, ir nesėkmingai pašoviau kraliką⁴⁴, bet pabėgo. Žinoma gaus galą, bet man nėra jokios naudos iš to.

Ar persiuntei „L[sietuvos] Žinių“ korespondenciją?

Mūsų sektoriuj ramu. Mūsų bataliono 1/4 dalis atakavo anapus Huescos-Terra Seca sako pasekmingai, esąs 1 užmuštas ir 7 sužeistų. Šneka, kad ir mes vyksime į Carrascal, bet tikrai nežinia, aš manau, kad ne. Kas rytas ir vakaras Zaragosos pusėj dunda armotos. Mūsų vyrai labai džiaugias ofenzyvos pasekmingumu. Žiūrėsim, kaip toliau eisis.

⁴³ Marija Gudell – Martyno Gudelio žmona.

⁴⁴ Kiškį.

Pasiųsk man neužilgo paketu: saldainių turono⁴⁵, kokias 2 potas⁴⁶ marmelado, porą rusiškų ir kokią įdomesnę ispanišką laikraštį – ir „Exercit del Pueblo“ kokius 3 numerius, sako jis įdomus, o aš dar nesu jo matęs. Neužmiršk įdėti 1 šmotelį tualetinio muilo.

Mano kulkosvaidis vis dar nesutaisytas, mūsų „oficiozai“ gi neturi pakankamai energijos šį reikalą sutvarkyti. Bendrai su jais didelė bėda: mūsų kapitono būdoj lošiama kortomis 10–12 valandų į dieną iš pinigų, nors tai fronte yra uždrausta.

Tuo tarpu tiek!
Širdingai,
Andrés.

P. S. Siųsdamas paketą įdėk keletą stambesnio kalibro šovinių, aš čion aptikau vieną lomą kur yra didokų zuikių, bet kurapkiniais juos negali pašauti.
Andrius.

Casa de los Toros, 1937 m. rugsėjo 16 d.

Sveikas gyvas!

Prisiunčiu eilinę korespondenciją „L[ietuvos] Ž[inių]“, kurią pasiųsk becencūriniu keliu – per Prancūziją.

Paketo apie kurį rašei dar negavau, bet manau jau būsi jį išsiuntęs, o tuo tarpu aš turiu visą eilę pageidavimų. Taigi tenka tavęs prašyti, jei tau neužima dabar daug laiko, tuojau pasiųsti ir kitą paketą. Mano „Wunschzettel“⁴⁷ yra tokis:

- 1) Vokų, jei galima keletą didesnio ir keletą mažesnio formato – dvejopų
- 2) degtukų, bent 5 dėžutes
- 3) 2 baterijas kišeninei lempelei (pridedu popierėlį su nurodymu didumo)
- 4) 3 žvakės

5) mano Durruti-kepurė⁴⁸, kurią palikau kaboti ant vagio⁴⁹ (aš gausiu neperlyjamus guminius drabužius, tai ji prie jų labai tiktų)

- 6) saldainių ir turono

⁴⁵ Ispaniška nuga.

⁴⁶ Indėlius (katalonų k.).

⁴⁷ Pageidavimų sąrašas.

⁴⁸ Durručio kolonos (anarchistų) dėvėta kepurė su skiriamaisiais ženklais.

⁴⁹ Kabliuko.

7) Anis, nors ir nedidelę bonką, bet gero (jei pakete yra vietos, nebloga ir didesnę bonkele).

8) Jei nepasiuntei dabar – tualetinio muilo – 1 šmotelį.

9) Nivea cremo 1 dėžutę.

10) Keks – jei galima pirkti gauti (ir yra pakete vietos).

11) Keletą ilustruotų žurnalų (Estampa⁵⁰, Tiempos Nuevos⁵¹ ir kt.)

Žinai dabar rudeniop visi tie dalykai reikalingi, ypač gyvenant nuolatos apkasuose.

Kaip matai, tai yra didokas sąrašas. Neužilgo aš persiųsiu tau dar 300 pesetų. Sakyk, kiek kainuoja geresnis trenčkotas?⁵² Aš linkęs mokėti kad ir 300 jei tik būtų geras. Pageidaučiau pilkai rusvos (arba pilkos) spalvos sportiškai militariško „Schmitt“. Juk pesetos man atrodo vis labiau pinga. Gal rizikuotum nupirkti (Tavo didumo – bent kiek platesni)?

Nupirk mano sąskaiton bonką benediktino, nes pakol aš sugrįšiu atostogų gali smarkiai pabrangti.

Tuo tarpu tiek.

Širdingai,

Andrés.

Frente de Huesca, 1937 m. spalio 19 d.

Mielas Martai!

Aną dieną tau parašiau, kad įdėtum į paketą 2 bombillas⁵³ mano elektros lemputei. Tikiuos neužmirši apie tai.

Dabar štai toks dalykas: man pavyko per vieną prietelių milicininką gauti 1 literį aliejaus, kurį aš Tau ateinantį pirmadienį 25.X. ar antradienį per divizijos paketeriją pasiūsiu adresu: Martin Gudell, Callo Consejo de Ciento B'lona), taigi trečiadienį (27.X.) gali jį iš paketerijos atsiimti. Pridedu nors ir nedidelį šmotelį muilo. Jeigu būtų pasekminga medžioklė, tai pridėčiau išdarinėtą ir sūdytą kurapką, bet tai nėra tikra, nes dabar gan blogas oras, o ir šovinių tinkamų kurapkoms medžioti man trūksta. Taigi neužmiršk 27.X. užteiti į Cartez 587 – į paketeriją ir pasiteirauti dėl paketo.

Dabar toks dalykas: vyrukas, kuris man parūpina aliejų (jis daugiausia gaunama kaimų komitetuos mainais už tabaką, nes ten trūksta tabako, o mes jo turime) yra taip pat

⁵⁰ Pažangios krypties kultūrinis Ispanijos žurnalas, leistas 1928–1938 m.

⁵¹ Ispanijos anarchistų (FAI) žurnalas, leistas 1934–1938 m.

⁵² Lietpaltis.

⁵³ Baterijos.

medžioklės mėgėjas. Ar tu negalėtum pasiteirauti dėl šovinių per Tavo pažįstamus (pavyzdžiui Toto man atrodo jei tik norės gali surasti jų porą tuzinų). Šautuvo Nr. 12, kaip žinai. Be to, jei kas nors vyksta į Pepignaną, galima duoti jam kiek pinigų, kad atvežtų ar paketą iš ten prisiūtų šovinių, kiek žinau ir kiti čionykščiai nors ir neskaitlingi medžiotojai iš ten užsisako. Jei tokiu būdu negalima būtų, gal galima per Kaunecką jam persiuntus kokių 50 frankų gauti (aš dar turiu 100 fr.)? Kaip tu manai? Jei kas nors vyksta Prancūzijoje, pabandyk dėl to pašnekėti.

Dabar mūsų apkasų naujienos: vakar vakare pas mus perėjo vienas „fašistų“ kareivis apie 9 val. vakare mėnesioj. Jis CNT narys ir sėdėjęs su Garcia Oliver⁵⁴ kartu kalėjime. Pasakojo įdomių dalykų: kad fašistų dalykai Zaragoj labai blogi ir t. p. jų ūpas ten visai smukęs.

Kitas dalykas: kalba pas mus kad sekančio mėnesio gale (apie 20 d.) mūsų batalionas vyks apie 10–15 dienų Barcelonon atostogų, o po jų turbūt į Madridą... Nežinau ar tai tikrai taip bus.

Pasiųsdamas iš čion paketą aš Tau dar parašysiu atvirutę.

Širdingai,
Andrés

1938 m. kovo 29 d.

Sveikas gyvas!

Rašau lietuviškai; manau, kad laiškas tave greit pasieks. Dalykas matai svarbus. Aš vis norėjau gauti atostogų, kad atvykti B'lonon ir vietoje aptarti. Bet kadangi artimiausiu laiku sunkoka gauti atostogų, rašau tau trumpai apie mano norus ir sumanymus.

Kaip aš tau jau rašiau paskutines 50 dienų (ligi šiam laikui) mes buvome nuolatiniam judėjime: iš vietos į vietą. O be to subombardavimas Aliagoj, ataka prie Tenelio ir sekančios savaitės klapatai⁵⁵ gerokai susilpnino mano sveikatą. Atvykus į šias pozicijas, neradome nė apkasų, nė barakų – nieko. Gerokai teko vargti kol kiek apsitvarkėm. Ir visa tai su gan prastu valgiu (šnekama, kad duos jau tik vieną kart į dieną valgyt, ir rytą kavos). Ispanai prie visa ko pripratę visa tai geriau perneša. Man gi (kaip ir daugeliui, manau, kitų iš šiaurės) tai yra jau didelis klapatas. Juk esti savaitių, kad turi progos tik 1 ar 2 kart nusi-praust (stoka vandens, šaltis). Baltiniai irgi retai tenka keist. Be to neužmiršk kad aš jau 8

⁵⁴ Juan García Oliver (1901–1980) – žymus ispanų anarcho-sindikalistas, revoliucionierius.

⁵⁵ Rūpestis, bėda, vargas.

mėnesiai kaip neturėjau progos lovoje ir su švariais baltiniais išsimiegoti. Visa tai aš Tau rašau ne kokiam nors pateisinimuisi ar pagrindimui to mano dabartinio nusistatymo. Aš noriu tik pabrėžti, kad mano sveikata jau „streikuoja“ ir aš su kitais kariškos kampanijos draugais jau negaliu visuomet koja į koją žengti.

Taigi, aš manau po 1 dienos balandžio eiti kalbėti su bataliono komendantu, kad leistų mane B'lonon vykti, o jei ne, tai galimas dalykas, kad aš iškart paimsiu „bają“⁵⁶ (jei jis nesutiks duoti atostogų). Aš žinau, kad Barcelonoj dabar sunku, tai aš manau, kad geriau man vykti Prancūzijon (bent keletai mėnesių) – Paryžiun, kur aš manau jau badu nemirsiu, nors ir neponausiu. Nors ir ten nelengvas gyvenimas, bet vis tik palyginant su mano dabartiniu, tai būtų jau poilsis. Kaip pavyzdį galiu tau nurodyti, kad man čion šiose Tenelio kalvose daug naktų teko praleisti lygiai kaip Lietuvoj 1929 m. gegužės mėn.⁵⁷, o net ir prasčiau.

Lauksiu Tavęs greitai parašant ką tu manai apie visa tai, o ypač apie galimybę išvažiuoti Prancūzijon? Nevėluok parašyt.

Apie karo mokslus aš dabar jau veik negalvoju, nes ir čion man pasiinformavus pasakė, kad svetimšaliams negalima. Apskritai jau keleta mėnesių kaip svetimšalių atžvilgiu, kariškose sferose (visuos frontuos) nusistatymas jaučiamas gan negatyvu. Jie duoda su-
prast, kad ir be mūsų gali apsieiti.

Taigi rašyk greitai.

Salud,
Andrés

⁵⁶ Atsistatydinti, baigti tarnybą.

⁵⁷ 1929 m. gegužės 6 d. Andrius Bulota ir Martynas Gudelis drauge su Aleksandru Vosyliumi dalyvavo pasikėsinime į ministro pirmininko Augustino Voldemaro gyvybę. Atentatui nepavykus, A. Bulota ir M. Gudelis slapta pasitraukė iš Lietuvos. Matyt, laiško autorius nurodo traukimosi laiką.